

CUPTOARE MEDIEVALE DE ARS CERAMICA DESCOPERITE LA ORAȘUL DE FLOCI, JUDEȚUL IALOMIȚA

Anca Păunescu

Pentru o analiză complexă a ceramicii medievale, rezultată în urma cercetărilor arheologice, ar fi de dorit să avem în atenție și tipologia cuptoarelor de ardere, construite de meșterii olari. Informațiile noastre asupra acestei categorii de instalații meșteșugărești le găsim, de regulă, în rapoartele de săpătură ale arheologilor. În general, așa cum deseori s-a constatat, cuptoarele identificate și dezvelite în timpul cercetărilor arheologice, de obicei "dispar, deoarece ele nu au caracterul unui obiect muzeografic, nu sunt considerate ansambluri arhitecturale, nu se păstrează *in situ* și rareori sunt conservate sau transportate în muzee"¹. Cuptoarele de ars ceramica, ce aparțin perioadei medievale românești, sunt descoperite în număr mic și pentru studierea lor, a atelierelor de olari, a tehnologiei folosite de aceștia, nu dispunem de alte izvoare documentare, care să ne furnizeze mărturii directe. În atest context, subliniem importanța descoperirii în vatra unei așezări urbane medievale dispărute - Orașul de Floci -, a celor două cuptoare de ars ceramica. De-a lungul a numeroase campanii de săpături arheologice, în acest sit a fost recoltată o mare cantitate de piese ceramice, ce sugera existența unor meșteșugari olari specializați. În vara anului 1997, cercetările arheologice întreprinse în zona vestică a necropolei nr.5, situată pe grindul nr. 2, au dezvelit resturile a două cuptoare de ars ceramica, care au funcționat, cu aproximație, la jumătatea secolului al XVII-lea, după cum indică studiul materialului ceramic descoperit în umplutura lor și în jur, precum și moneda găsită în strat în apropierea acestora. Cuptoarele au fost identificate la distanța de 3 m. spre vest față de limita acestui vast cimitir din vatra orașului, amplasate pe panta grindului, mărginit de unul din brațele albiei săpată de vechiului curs al Ialomiței. Imediat după îndepărtarea printrului strat de pământ vegetal, la adâncimea de circa -0,25m., a apărut în suprafața secțiunilor o mare cantitate de fragmente ceramice precum și două zone învecinate, cu pământ ars la roșu, aflate la o distanță de 5,25m. între ele, în lungul secțiunii orientată est-vest (fig. 1).

Cuptorul nr.1. După îndepărtarea stratului de dărâmătură, s-a putut observa că primul cuptor, de formă circulară, a fost distrus complet de lucrările agricole, păstrându-se urma vetrei, puternic arsă, pe care s-a aflat o mare cantitate de cenușe amestecată cu pământ și fragmente mărunte ce proveneau de la forme ceramice diferite: străchini, farfurii, oale-cahlă, olane. Conturul vetrei păstra o formă ușor ovală cu dimensiunile de 1,55 m. x 1,35 m, iar în mijlocul ei se mai păstra baza pilonului, oval în secțiune, cu diametrul maxim de 0,75 m., din lut crușat, care avea rolul de a susține grătarul sau placa perforată, pe care erau așezate vasele în cuptor. Pilonul nu era situat în centrul suprafeței vetrei, ci apropiat cu 0,15 m. de perețele nordic al cuptorului. În cursul cercetării s-a constatat că acest cuptor a fost amenajat peste o groapă care a tăiat, la rândul ei, jumătatea superioară a mormântului nr. 909. Poziția acestui mormânt depășea cu 6 m., limita vestică a cimitirului. Groapa de sub cuptorul nr.1 avea diametrul de 1 m. x 1,42 m., cu pereții drepecți și era puțin adâncă. În umplutura ei s-au găsit mai multe fragmente mărunte ceramice, un fragment de strachină cu decor sgrafittat, oase sparte și mulți bulgări de pământ ars, de culoare roșu închis- cafeniu, ce păreau să provină de la o vatră distrusă. Pentru precizarea relației stratigrafice,

¹ Pascal Duhamel, *Les fours de potiers*, Les dossiers de l'Archeologie, 6, 1974, p. 55

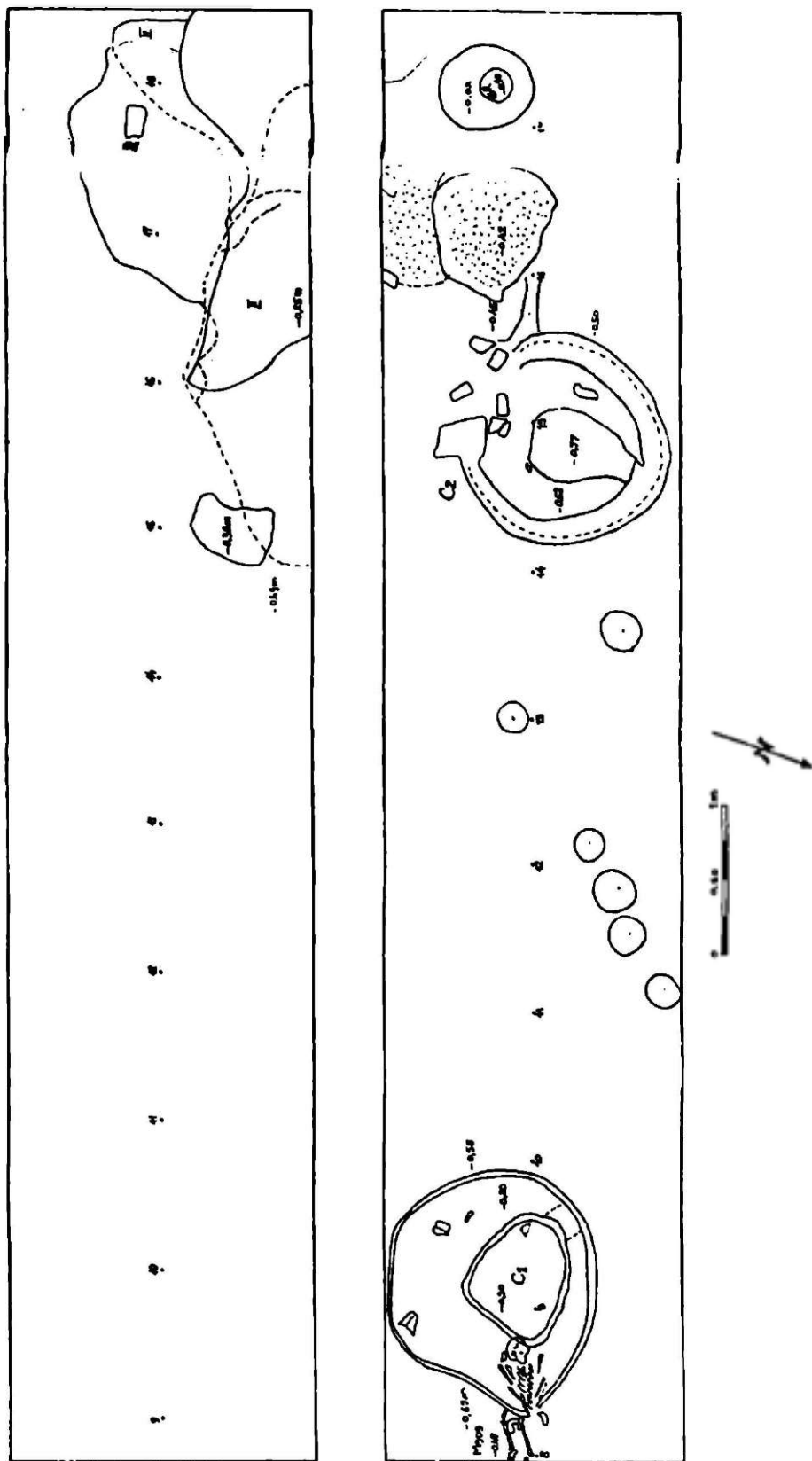

Fig. 1. Planul celor două cuptoare descoperite la Orașul de Floci, sec. XVII

menționăm că acest cuptor nr.1 a fost construit după ce groapa fusese nivelată cu un strat de pământ mazăros, gros de 0,08 m., de culoare negru-cenușiu. Urmele de arsură, surprinse în suprafața secțiunii, ne sugerează existența gurii de alimentare spre sud-vest.

Cuptorul nr.2. a fost amenajat în marginea pantei grindului, spre vest de cuptorul nr.1, la o distanță de 4 m. de acesta și mai păstră doar pereții camerei de foc cu piloriul de susținere a grătarului, pe care erau așezate vasele în camera de ardere. Camera superioară a fost distrusă din cauza lucrărilor agricole. Inițial, cuptorul a avut o formă rotundă, cu diametrul de 1,50 m., după cum arată pereții camerei de foc, înalți de circa 0,40 m. și groși de 0,30 m. la bază, având gura de alimentare, orientată spre sud-vest, sub forma unui canal scurt și puțin înalt, cu lățimea de 0,30 m. În fața acesteia se afla groapa de alimentare, ușor adâncită, de formă ovală, cu dimensiunile de 1 m. x 0,75 m., mărginită de o gardină subțire și foarte puțin înaltă, din lut. În interiorul camerei de foc a cuptorului, alipit de peretele acestuia pe o mică porțiune, spre nord-est, se afla pilonul, piriform în secțiune, cu diametrul 0,60 m. x 0,56 m., necesar susținerii platformei din lut perforată, care separa camera de foc de camera de ardere a vaselor. Acest pilon compartimenta camera de foc în două canale, ce se uneau în dreptul gurii de alimentare. Resturile păstrate ale pereților camerei superioare sugerează un profil arcuit ușor spre interior și presupunem, lipsindu-ne elementele certe necesare, că în mijlocul bolții se afla o deschidere, pe unde se așezau vasele în cuptor, ce se astupa în momentul arderii fiecărei șarje. În exterior, imediat lângă gura cuptorului se afla groapa de alimentare a focului, de formă ovală, prezentând o ușoară adâncire și înclinare după cursul pantei. În această groapă s-a găsit o mare cantitate de fragmente ceramice, ce proveneau în special de la străchini și farfurii. Suprafața interioară a peretelui cuptorului, cu o consistență foarte dură, rezultată în urma arderii, avea culoarea cenușie-ciment. În interiorul camerei de foc s-au găsit fragmente ceramice, amestecate cu pământ negru, cenușe și câteva fragmente de cărbune. În dreptul gurii de alimentare, legată de camera de foc printr-un canal scurt, se aflau bucăți mari de cărămidă și de chirpic, câteva oase sparte și jumătate dintr-o strachină, iar pe suprafața pilonului din lut s-au găsit fragmente de chirpic ars roșu-cărămiziu, zgrunțuros, ce proveneau de la peretele arcuit al camerei de ardere și fragmente din lut ars amestecat cu pleavă, resturi ale platformei perforată, care separa cele două camere. Degajarea cuptorului nr. 2 ne-a permis reconstituirea modului de construire a unei asemenea instalații, a cărei groapă a fost săpată în lut cruțat. Între cele două cuptoare s-a găsit un șir de gropi de pari, la distanțe apropiate, care s-ar putea să fi fost folosiți la amenajarea unui acoperiș simplu pentru a proteja aceste instalații de intemperii. Nu lipsită de importanță este și direcția de orientare a gurii de alimentare, spre sud-vest, opusă direcției vântului principal (crivățul) în această zonă, pentru a asigura un bun tiraj și o bună repartizare a curenților de aer cald în interiorul camerei de ardere (fig. 2).

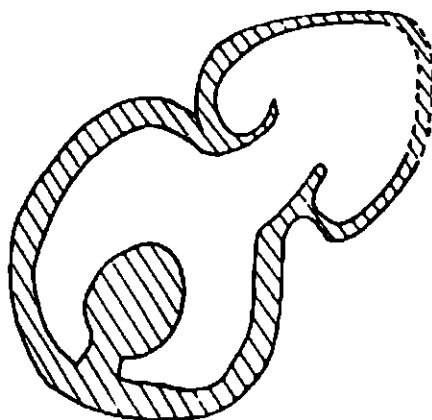

Fig. 2. Cuptorul nr.2 și groapa de alimentare

Pentru a face o încadrare tipologică a acestor cuptoare descoperite la Orașul de Floci constatăm că, în stadiul actual al cercetărilor, nu dispunem de o sinteză asupra tehnicilor și de construire a cuptoarelor, folosite de meșterii olari în evul mediu. Mai întâi, pentru aceasta ar fi necesar întocmirea unui tabel cronologic al tuturor așezărilor medievale, rurale sau urbane, de pe teritoriul țării, unde au fost descoperite cuptoare de ars ceramica și cartarea lor, pentru a constata evoluția tehnologică în realizarea acestor instalații. Acest deziderat ar trebui să se realizeze prin cercetarea exhaustivă a tuturor descoperirilor arheologice din țară, publicate. Dacă avem în vedere tehnica și materialul din care se construiau, sau dimensiunile lor, care sugerează cantitatea redusă de vase arse, la fiecare șarjă, presupunem că ele au fost folosite și distruse după folosință, încă din vechime, de meșterul olar. Se poate observa că dispunem de foarte puține cuptoare, bine conservate, care să facă posibilă înregistrarea unor caracteristici suficiente în legătură cu formele și variantele sistemului de construcție utilizate în epoca medievală. De cele mai multe ori, în cursul cercetării arheologice, a fost surprinsă numai zona de pământ ars la roșu, pe locul unde a existat un asemenea cuptor. De obicei, partea superioară, camera de ardere a cuptorului, aflată deasupra solului, nu se mai păstrează. Partea inferioară, camera de foc, săpată în pământ cruțat, împreună cu gura de alimentare și groapa din fața acesteia s-au conservat mult mai bine. O primă încercare de clasificare tipologică a cuptoarelor din toate epocile istorice, descoperite de arheologi, până la o anumită dată, o găsim sintetizată în lucrarea lui Fl. Bobu Florescu, intitulată *Evoluția cuptoarelor de ceramică din România din neolitic până în zilele noastre*. Indiferent de perioada istorică căreia îi aparțin, toate cuptoarele de ars ceramica sunt alcătuite din următoarele părți: groapa de alimentare din fața gurii de alimentare, aflată la baza cuptorului, continuată de un scurt canal care conduce fluxul de aer cald, degajat de foc, spre camera inferioară, sau camera de foc, situată sub nivelul solului de călcare. Amenajarea camerei de foc prezintă mai multe variante, ce se deosebesc prin modul cum a fost conceput sistemul de susținere a plăcii perforate sau grătarului și împărțirea spațiilor conducătoare de căldură spre camera superioară sau camera de ardere. Placa perforată, care desparte cele două camere, se sprijină fie pe un pilon, fie pe pragurile cruțate în pereții camerei inferioare. Camera de ardere, este lăcașul unde se așezau vasele și era prevăzută cu un orificiu pentru introdus piesele ceramice. În funcție de toate aceste elemente se poate face o tipologie aproximativă și a cuptoarelor medievale de ars ceramica. Pentru perioada secolelor XII-XIII semnalăm descrierea celor două cuptoare pentru ars oale, descoperite cu prilejul cercetărilor arheologice pe dealul Mihai Vodă, din București. Ele aveau bolta prăbușită, dar pereții se păstrau în bună parte, doar la unul din ele. Lângă dărâmătura lor, au fost descoperiți vâlățucii, care susțineau olăria în cuptor. Camera de foc avea un pilon median, adosat de peretele camerei de foc, în partea opusă gurii de alimentare, care împărțea spațiul acesteia, în două canale pentru circulația aerului cald, cu lățimi diferite, și care probabil se uneau în dreptul gurii de alimentare². Singurul studiu de care dispunem, și în care se stabilește o tipologie asupra acestor instalații meșteșugărești, a fost făcut pentru clasificarea celor 30 de cuptoare, din secolele XIV-XV, descoperite în cursul cercetărilor arheologice de la Suceava³. Analizate după forma și tehnica de realizare a construcției, mai întâi se disting cele din categoria cuptoarelor circulare, care se împart în două tipuri: cuptoarele simple, de forma gropilor tronconice, cu pereții arcuiți către interior și cuptoarele circulare prevăzute cu grătar

² Gh. Cantacuzino, *Cercetări arheologice pe dealul Mihai Vodă și împrejurimi*, în vol. *București de odinioară*, red. I. Ionașcu, București, 1959, p. 96, pl. LXXIII, foto 4,5.

³ M. Nicorescu, *Date noi privitoare la cartierul meșteșugarilor din Suceava*, SCIV, 1-1962, p. 81-85; idem, *Cuptoare de ars ceramică din secolele XIV-XV de la Suceava*, SCIV, 1-1965, p. 97-111.

orizontal. Cuptoarele circulare nu erau închise în partea superioară, în formă de arc, ele fiind prevăzute cu o deschidere destul de largă, prin care meșteșugarul olar își așeza în cuptor vasele ce urmau să fie arse. Autoarea studiului arată că această categorie prezintă trei variante sau subgrupe, deosebite prin modul prin care a fost amenajată camera de foc, pentru o mai bună distribuire a aerului cald. Mai precis, dacă grătarul ce separa cele două camere era sprijinit pe un picior din pământ cruțat, sau pe un prichici marginal, care însoțește peretele pe toată circumferința lui, sau grătarul era înlocuit prin brațe de lut dispuse radial, sprijinite pe un stâlp sau perete median și de pereții camerei. A doua categorie o constituie singure, cu caracter de unicat, cele două cuptoare de formă rectangulară, la construcția cărora s-a folosit în afară de lut, piatra și cărămida, datate în a doua jumătate a secolului al XV-lea⁴. Ele au fost amenajate în groapi rectangulare, (C.1=1,5m. x 1,75 m.; C.2=2,10m. x 1,60m.) cu colțurile rotunjite, cu adâncime de 1,90 m. față de nivelul de la care a fost săpată. În lungul gropii dreptunghiulare a cuptorului nr.1, pe fundul ei, s-a ridicat peretele perpendicular, median, înalt de 0,30 m., care compartimenta camera de foc. Peretele a fost construit din cărămizi și pietre mici de râu, prinse între ele cu lut. Pe acest soclu se sprijineau șase arcade transversale (cuptorul nr.1) și respectiv opt arcade transversale (cuptorul nr.2), lucrate în același mod, dispuse simetric asupra canalelor de foc. Întreaga construcție a fost lutuită în interior. Cuptoarele aveau două guri de foc boltite, situate de o parte și de alta a peretelui median corespunzător celor două canale, și se terminau în groapa de alimentare. Datele de care dispunem, referitoare la cele două categorii de cuptoare, cu variantele mai sus prezentate, nu ne permit să formulăm ipoteza potrivit căreia vasele ceramice se ardeau în cuptoare circulare și materialele de construcție (olane, țigle, tuburi pentru conducte, cahle etc.) se ardeau în cuptoarele rectangulare.

Tot pe teritoriul Moldovei, unde sunt cunoscute 50 de cuptoare medievale⁵, menționăm particularitatea cuptorului de ars ceramică, descoperit la Tomești-Iași, datat tot în secolul XV, care se aseamănă cu cele din categoria cuptoarelor de formă circulară, descoperite la Suceava, dar aici, camera de foc era construită cu brațe susținute de un pilon median, în așa fel încât flăcările și aerul fierbinte să cuprindă, latorul și vertical, vasele așezate pe pilon și pe brațele grătarului. În acest caz, groapa cuptorului, de formă circulară, avea un prag special pentru susținerea celor patrușprezece brațe laterale, dispuse simetric, care porneau dintr-un pilon central de formă dreptunghiulară, prelungă, ca un zid median, cu capetele rotunjite, lung de 1,10 m. Așadar, pilonul dreptunghiular nu a despărțit focarul în două compartimente complet izolate deoarece la capătul opus gurii cuptorului, el nu face corp comun cu peretele cuptorului⁶. Autorul cercetării subliniază că aceste particularități în construcția cuptorului îl "așază printre descoperirile fără analogii directe" și-l numește "*variantea Tomești*", deoarece, pentru prima dată, se întâlnește un pilon dreptunghiular-alungit, pe care se sprijină un grătar construit din patrușprezece brațe laterale, care înlocuiesc placa perforată⁷. Variante ale acestui sistem de construcție le întâlnim și la cele trei cuptoare descoperite în așezarea de la Coconi, jud. Ilfov, (datată circa 1380- circa 1432)⁸ care fac parte tot din categoria cuptoarelor de formă circulară, cu diametrele diferite: C.1=1,16 m.; C.2=1,30 m.; C.3=1,56 m. Pentru a arăta deosebirea față de cuptorul descoperit la Tomești, vom insista asupra descrierii cuptoarelor descoperite în așezarea de la Coconi. În groapa cuptorului nr.1 a fost lăsat cruțat un picior-platformă

⁴ M.D. Matei și colab., *Șantierul Suceava, Materiale...* IX, 1970, p. 337-338

⁵ M. Nicorescu, op.cit., SCIV, 1-1965, p. 97

⁶ Al. Andronic, *Săpăturile de salvare de la Tomești, Materiale...*, IX, 1970, p. 407-410

⁷ Ibidem, p.408

⁸ N. Constantinescu, *Coconi. Unsat din Câmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrân*, București, 1972, p. 82-91

din pământ, orientat exact nord-sud, lung de 0,90 m., lat de 0,30 m.-0,50 m. și înalt de 0,30m. Capătul de nord al acestui picior se lega organic de peretele gropii, pe când cel sudic era liber și ușor rotunjit, apropiindu-se de gura cuptorului. Pe acest picior și pe pragul de pe peretele camerei se sprijineau 10 brațe arcuite, lucrate din lut amestecat cu pleavă și paie, modelate sub forma unor rulouri ovale în secțiune, groase de 0.12m.-0,17m. Camera superioară sau camera de ardere a vaselor se afla înălțată cu 0,70 m.-1 m. deasupra solului contemporan și avea pereții lucrați din lut amestecat cu paie și pleavă, susținuți probabil de un cofraj de lemn. Gura de alimentare cu foc era situată spre sud. La cuptorul nr.2, gura de alimentare cu foc avea forma unui tunel lung de 0,90 m. și înalt de 0,30 m. Reconstituirea grafică, după resturile descoperite ale cuptorului nr.1, arată că el aparține tipului unor cuptoare "în *groapă* tronconică, prevăzut cu picior-platformă cruțat alipit peretelui și cu brațe așezate radial". care ar putea fi înclus în varianta "*Tomești*". Reținem importanța descoperirii cuptorului nr.2, legat organic de casa - atelier a olarului (bordeiul nr.41), care atestă existența unui centru de producție ceramică, necunoscut, dintr-o așezare rurală⁹. Din nefericire, cele 10 cuptoare de ars oale, cu brațe sprijinite pe un pilon platformă de plan circular, descoperite în vatra unui alt oraș medieval dispărut, din Țara Românească, -Târgșor, nu au fost publicate. Referiri asupra acestor cuptoare aflăm doar din informațiile primite de autorii altor studii¹⁰.

În final, după această trecere în revistă a celor mai importante cuptoare de ars ceramica cunoscute și admitând ca generală, pentru întreaga perioadă a evului mediu, tipologia cuptoarelor din secolele XIV-XV, împărțită în categorii și subgrupe, făcută după descoperirile de la Suceava, la care se adaugă variante noi, contemporane, cum ar fi cuptoarele descoperite la Tomești-Iași sau Coconi, includem cele două cuptoare de ars ceramica descoperite la Orașul de Floci, în categoria mare a cuptoarelor circulare, *subgrupa b*, prevăzute pe vatră cu un picior central cilindric, cruțat, chiar dacă ele au fost construite și au funcționat la jumătatea secolului al XVII-lea, după cum atestă inventarul arheologic și moneda găsită în apropiere, în strat.

Descrierea ceramicii descoperită în jurul celor două cuptoare.

Prin valorificarea rezultatelor descoperițiilor arheologice și a unor studii cu privire la ceramica epocii medievale cunoaștem, în linii mari, procedeele tehnice, formele și motivele decorative ale acesteia, până în secolul al XVI-lea. Așa cum s-a atătat "ceramica secolelor X-XIV de caracter rural sau urban, smălțuită sau nesmălțuită este cea mai cunoscută, datorită descoperirilor arheologice realizate într-un mare număr de așezări, îndeosebi în spațiul dintre Carpați și Dunăre și în Dobrogea"¹¹. Repertoriul formelor olăriei smălțuite sau nesmălțuite se păstrează, în general, cu unele variante și mici transformări de-a lungul epocii medievale. Mai puțină atenție a fost acordată descrierii olăriei ce aparține secolelor XVII-XVIII, în care putem să aflăm, prin analiza procedeele meșteșugărești, a formelor și a concepției decorative, rădăcinile ceramicii populare din zilele noastre. Acest fenomen se explică prin întrepătrunderea unor manifestări de cultură și de artă de la oraș la sat, sau viceversa, proces surprins și în alte domenii ale vechii arte și culturi românești.

Multitudinea fragmentele ceramice, recoltate din jurul celor două cuptoare de olari descoperite la Orașul de Floci, ne oferă nu numai posibilitatea de datare a acestor instalații meșteșugărești, dar și aceea

⁹ N. Constantinescu, op.cit, p.85 și p. 86, Ilg. 45

¹⁰ M. Nicorescu, op.cit., SCTV, 1-1965, p. 105; N. Constantinescu, op.cit., p. 91 nota 91.

¹¹ C. Nicolescu, P.Petrescu, *Ceramica românească tradițională*, București, 1974, p. 29

de a cunoaște diversitatea formelor ale producției ceramice sau a măiestriei execuției, a simțului artistic, a bogăției motivelor decorative folosite de olarii din acest oraș. În general, descrierea ceramicii descoperită în diverse complexe arheologice, ce aparțin epocii medievale, este împărțită în două mari categorii, deosebită prin modalitatea de aplicare a motivelor decorative, și anume ceramica nesmălțuită sau de uz și ceramica smălțuită. Pentru descrierea ceramicii, descoperită în jurul celor două cuptoare, vom prezenta formele principale, ce aparțin ceramicii de uz (strachina, farfuria, oala cu toartă, vase mici cu picior) și a formelor ceramice folosite în construcții (tuburi de conducte, olane, oale-cahle pentru sobe). Știut este faptul că în studiul ceramicii, indiferent de epoca istorică căreia îi aparține, silueta, proporțiile și capacitatea vaselor sunt determinate, în primul rând, de funcțiunea lor. Menționăm că foarte puține fragmente au putut fi parțial întregite, în așa fel încât să putem surprinde profilul diverselor forme ceramice, ce vor fi prezentate în continuare.

Oala cu toartă, formă veche a ceramicii medievale românești, este prezentă în proporție mică în aceste complexe și prezintă unele variante, determinate în special de culoarea pastei obținută în urma arderii și prin tehnica de decorare. Mai întâi, subliniem că fragmentele descoperite proveneau de la vase cu înălțimea medie cuprinsă între 0,12 m. și 0,15 m. Întâlnim oala cu toartă, lucrată din pastă fină, cu nisip fin și multă pulbere de mică în amestec, arsă roșu cărămiziu închis, uneori cu urme de ardere secundară, folosite la prepararea hranei. Profilul acestor oale cu toartă se remarcă prin buza puțin înaltă, dreaptă sau puțin evazată în exterior, slab arcuită, cu muchia țesită drept sau oblic. Gâtul este scurt, iar perețele vasului prezintă o largă arcuire, deasupra zonei mediane, în raport cu înălțimea. Fundul este drept și aproape în toate cazurile se păstrează urmele sfonii cu ajutorul căreia vasul a fost desprins de pe roata olarului. Toarta plată, cu o nervură mediană pe suprafața exterioară, se prinde sub muchia buzei și în zona corpunzătoare diametrului maxim al oalei. Singurul decor al acestor vase constă în fascicoul de linii, slab incizate, trasate la baza gâtului, pe perețele vasului. Unele fragmente de vase, lucrate din pastă asemănătoare prezintă ca decor stropi de vosea albă. În ansamblu, această formă a oalei cu toartă, la care diametrul gurii este apropiat de diametrul fundului, își păstrează o siluetă zveltă, ce amintește originea sa din formele mai vechi, cunoscute în Țara Românească, în așezările ce aparțin secolului al XIV-lea. Alte câteva fragmente, aparțin unei variante a acestei forme, care diferă nu numai prin compoziția pastei și a culorii, căpătată în urma arderii, dar și prin modalitatea de decorare. Prin ardere, paste fină, fără pulbere de mică în amestec, capătă culoare roz-gălbui în exterior și culoare cenușiu deschis în interior. Profilul vasului, în aceste cazuri, pare ușor ovoidal, prin arcuirea largă a pereților subțiri, păstrându-se fundul drept, dar cu diametrul mult mai mic decât al gurii. Și aici, buza este scurtă, puțin evazată spre exterior, cu marginea țesită orizontal sau rotunjită. Toarta, scurt arcuită, este mai îngustă, ovală în secțiune, și se prinde sub muchia buzei și deasupra zonei diametrului maxim al vasului. Suprafața exterioară a fost acoperită în întregime, după caz, cu angobă roșie, gălbui-roșcată sau gălbui. Pe acest fond a fost executat un decor compus, în principal, din 3-5 dungi paralele, orizontale, cu lățimi diferite, trasate cu angobă albă pe umărul vasului, dar uneori și pe suprafața exterioară a buzei sau chiar pe marginea buzei. Din fragmentele păstrate putem aprecia că înălțimea acestora varia între 0,14 m. și 0,18 m. Alte oale cu toartă, de dimensiuni apropiate, prezintă un profil asemănător, dar pereții subțiri au culoarea roșu- cărămiziu închis și se observă din nou prezența pulberii de mica, în compoziția pastei. De această dată, decorul este realizat prin acoperirea integrală a suprafeței exterioare a vasului cu vopsea albă, iar pe umărul vasului și uneori chiar și pe marginea buzei a fost trasată o dungă orizontală cu smalt verde închis. Unele fragmente ale oalelor cu toartă și cu pereții subțiri prezintă suprafața interioară acoperită cu o peliculă subțire de smalt verde-deschis. Presupunem că aceste vase erau destinate păstrării lichidelor.

Analogii pentru oalele cu toartă, din pastă arsă roșu-cărămiziu închis, s-au descoperit și cu prilejul cercetărilor arheologice efectuate mănăstirea Radu Vodă și biserica Bucur din București. Iar fragmentele de oale cu toartă, lucrate din pastă foarte fină și cu pereții subțiri, decorate cu dungi și valuri, trasate cu angobă albă, descoperite într-o groapă de pe dealul Mihai Vodă, au fost datate, cu ajutorul unei monede, în aceeași perioadă (1657-1659) cu cele descoperite în inventarul cuptoarelor de ars oale de la Orașul de Floci¹².

Vase cu o siluetă cunoscută în ceramica datată în secolul al XIV-lea și care se reintroduc în repertoriul formelor din secolul al XVII-lea sunt **cănille cu picior** rotund, de diferite dimensiuni. Ele erau lucrate din pastă fină, cu pleavă tocată mărunț și nisip foarte fin în amestec. Culoarea pastei după ardere era roșu cărămiziu. Din fragmentele găsite putem reconstitui forma vasului cu gura largă, și corpul globular, sprijinit pe un picior tronconic, cu baza netedă, mai evazată. Pereții se ridicau mai groși, din piciorul compact și se subțiau spre buză. Sub buză se prindea tortița, scurt arcuită, îngustă, cu secțiune ovală, puțin aplatizată. Suprafața exterioară a căniței era uneori acoperită cu vopsea roșie, peste care se aplica un decor format din linii curbe, linii verticale sau spirale umplute cu puncte de vopsea albă. În câteva cazuri, pe unele fragmente de căni, decorul era completat cu pete sau dungi de smalt verde. Piese cu profil asemănător și datate în secolul al XVII-lea, au fost descoperite și la Cătălui-Căscioarele¹³.

Strachina, de diferite mărimi, este forma de vas predominantă, lucrată de meșterii olari ce au folosit aceste cuptoare. Din analiza fragmentelor găsite, provenite dela unele șarje rebutate, putem reconstitui și procedeele folosite până la obținerea produsului finit. Tipul acesta de vas, evoluează din tipul

strachinii smălțuite, caracteristică secolelor XIV-XVI, dar, acum ele prezintă forme mai adâncite, iar piciorul inelar este înlocuit cu o bază plată, ușor profilată, care în secțiune avea o grosime apropiată de cea a pereților recipientului. Aceste străchini aveau diametre diferite, dar profilul lor este asemănător, și anume cu peretele drept, evazat, în continuarea fundului, sau uneori cu profil carenat și cu buza lățită prin țesire, orizontal, sau puțin oblică, spre interiorul vasului. Pasta din care erau confecționate este fină, cu foarte puțin nisip fin în amestec. După modelare pe roata olarului, vasele erau puse la uscat și apoi arse în cuptor, într-o primă fază, pentru pregătirea suprafeței ce urma să fie decorată. În funcție de procedura de ardere folosită pentru executarea decorului, pasta căpăta culoarea galben roșcat sau cenușiu deschis. După această fază de prelucrare, suprafața interioară era acoperită cu un strat subțire de angobă gălbui-deschis, peste care se aplica vopsea

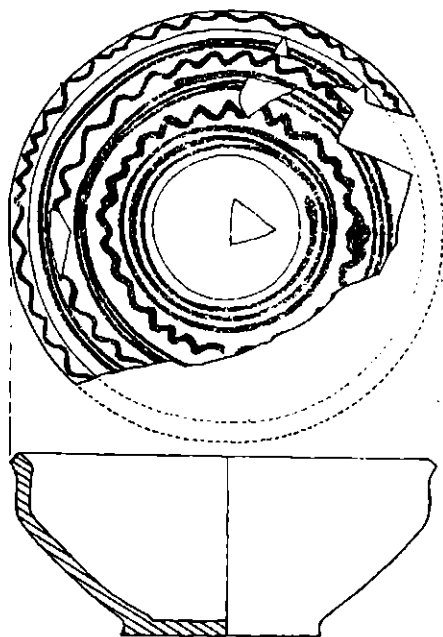

Fig. 3. Strachină decorată cu angobă albă pe fond roșu, descoperită la cuptorul nr.2

roșie sau neagră, ca fond pentru realizarea decorului pictat cu cornul. Repertoriul decorativ este alcătuit din fascicole de 3-5 linii paralele, orizontale, linii scurte, verticale, paralele, linii în

¹² Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice, sub red. I. Ionașcu, pl LXI, C

¹³ Gh. Cantacuzino, G. Trohani, Săpăturile arheologice de la Cătălui-Căscioarele, jud. Ilfov, Cercetări Arheologice, III, București, 1979, p.281 și 296, fig.19/2,3.

val larg sau strâns, cercuri, spirale, sau puncte și buline din vopsea albă. Fantezia îmbinării acestor motive decorative diferă aproape de la vas la vas. Uneori peste această ornamentație au fost aplicate neregulat, pete de smalt verde. Gama acestor motive decorative este bine cunoscută din secolele precedente, când vasele erau ornamentate prin tehnica inciziei sau "cu pieptenele". Pentru perioada secolelor X-XIV s-a subliniat faptul că "îmbinarea striurilor cu un fascicol de linii vălurite este o particularitate a vaselor din spațiul carpato-danubian și balcanic. Faptul că valul apare predominant atât în olăria comună, cât și în cea smălțuită, împodobind vasele care au forme bizantine, dovedește puterea lui de răspândire în mediul local și constituie o dovadă în plus a producerii acestei categorii ceramice de meșteri băștinași"¹⁴. La rândul ei, spirala, cu diferite variante, este cunoscută ca motiv ornamental, încă din neolitic și a fost interpretată ca un simbol al sensului vieții, în opoziție cu cercul închis, care este o repetiție indefinită. În cazul variantelor decorative a străchinilor descoperite în jurul cuptoarelor, putem afirma că în secolul al XVII-lea se generalizează înlocuirea smaltului și a decorului sgrafittat, cu fascicole de linii paralele și linii în val, cu cele trasate cu culoare albă, cu ajutorul pensulei sau a comului pe suprafața acoperită cu vopsea roșie sau neagră. Analogii apropiate, care confirmă datarea noastră, le găsim în descoperirile de pe raza orașului București.

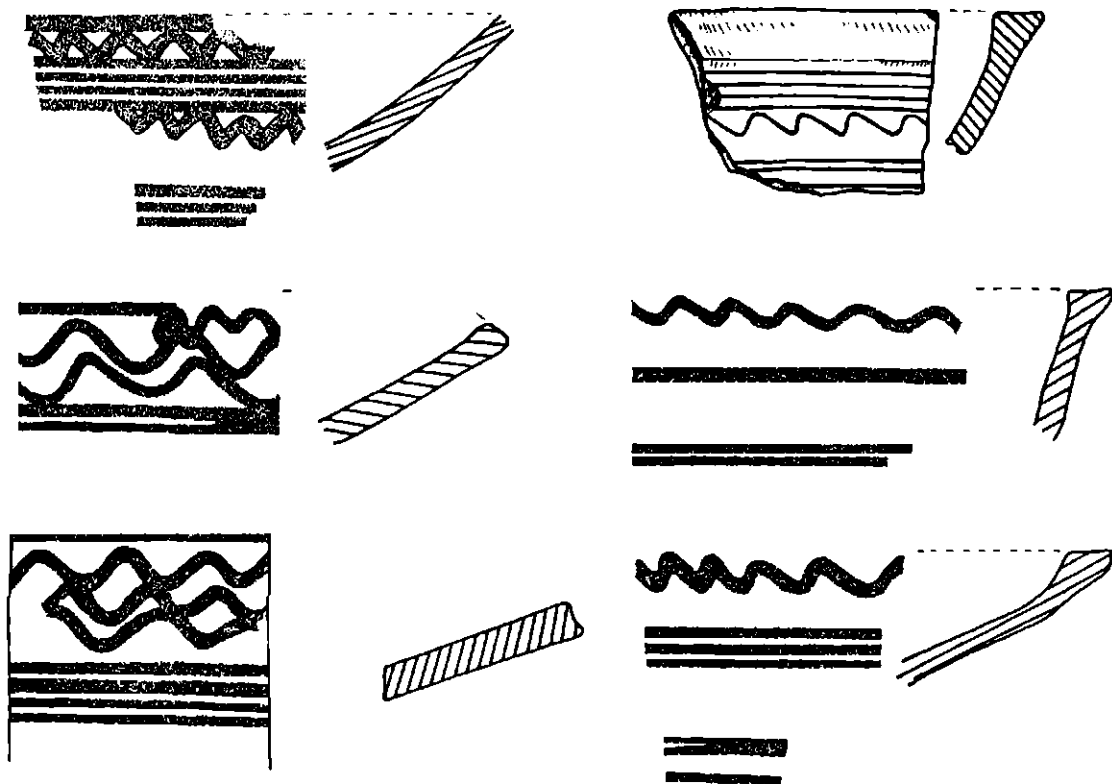

Fig. 4.a. Motive decorative, realizate cu angobă albă pe fond roșu sau negru, comune farfuriilor și străchinilor

¹⁴ C. Nicolescu, op.cit., p.47

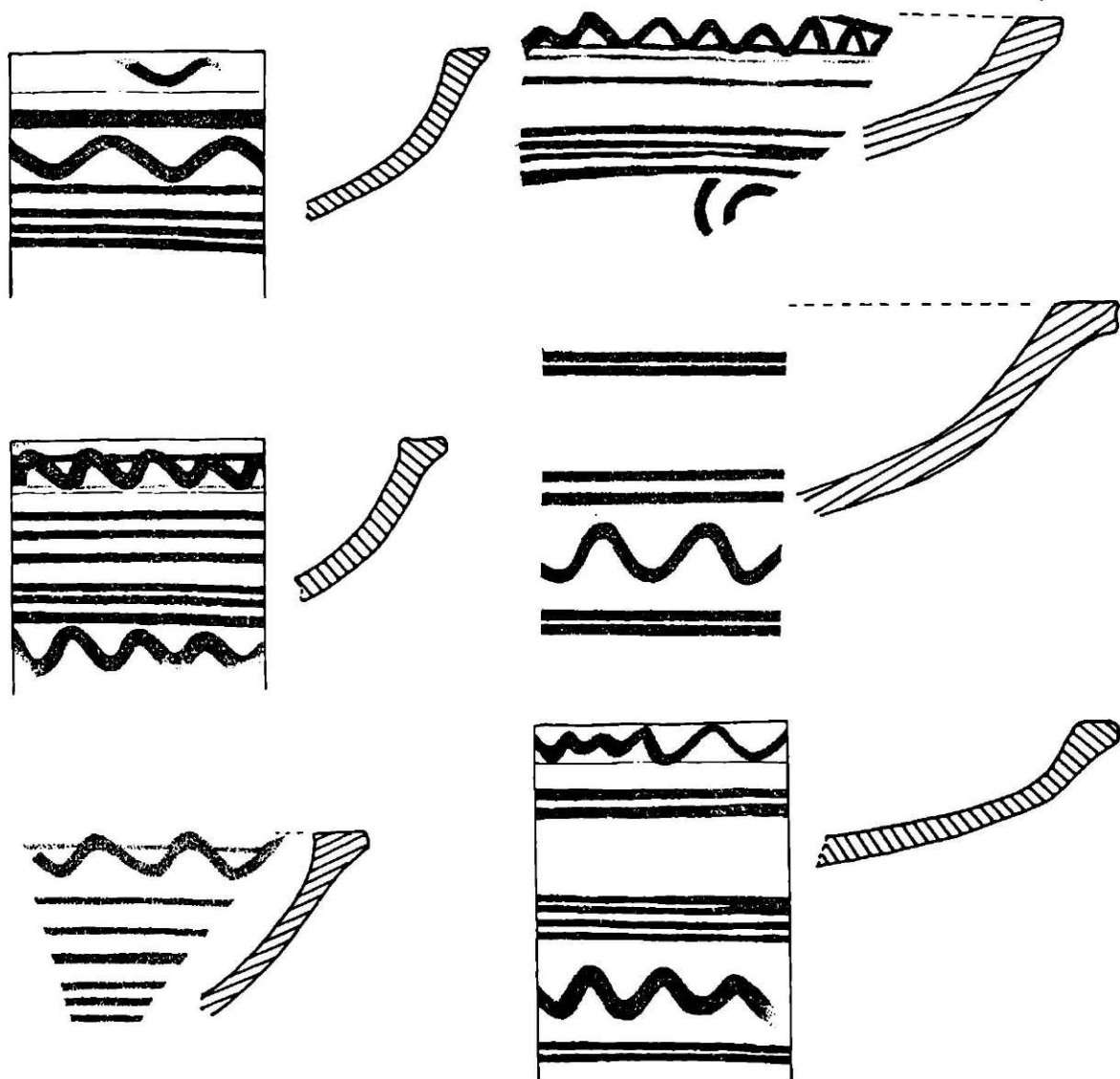

Fig. 4 b. Motive decorative, realizate cu angobă albă pe fond roșu sau negru, comune farfuriilor și străchinilor

Farfuriile sunt la fel de bine reprezentate printr-un număr impresionant de fragmente, dar foarte puține întregibile. Am putea afirma că olarul era specializat în modelarea și decorarea acestor două forme de vase întinse: străchinile și farfuriile. Pasta farfuriilor este identică cu cea a străchinilor, ca și maniera de pregătire a acestei forme pentru decorare. În urma arderii, a căpătat culoarea cenușiu deschis sau gălbui roșcat. Profilul arată că și la farfurii, piciorul inelar, specific exemplarelor din secolele XIV-XVI a fost înlocuit cu fundul drept, subțiat spre centru, cu o muchie exterioară profilată, din care se ridică, mult evazat, peretele drept terminat cu o buză, a cărei margine a fost tăiată drept. Uneori pe suprafața interioară a peretelui se observă, aproape de linia fundului, un prag reliefat. Pe suprafața muchiei buzei s-a trasat o ușoară șanțuire sau, mai rar, se află fie creștături

verticale, fie alveole. Din punct de vedere al variantelor decorării, în cazul farfuriilor se observă că, statistic, predomină exemplarele care repetă modalitatea de ornamentare a străchinilor, cu vopsea albă mai ales pe fond vopsit roșu cărămiziu sau roșu-brun și mai puțin pe fond negru. Câteva fragmente păstrează desenul decorului, trasat înainte de acoperirea suprafeței interioare cu angobă și vopsea, ca fond pentru ornamentarea vasului. Menționăm și fragmentul de perete de farfurie pe suprafața căruia, în pasta crudă, a fost incizat o figură umană, schematizată (fig. 5). Modalitățile de

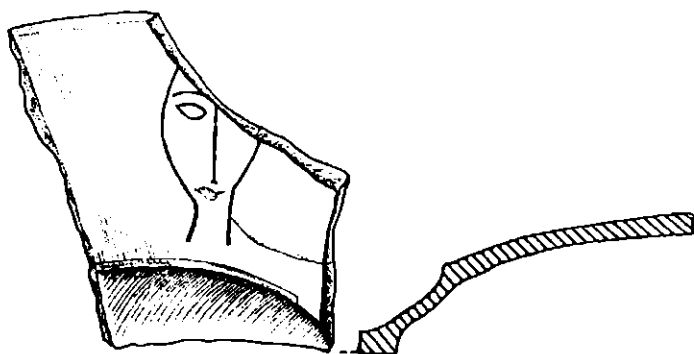

Fig. 5. Fragment de farfurie pe care a fost incizat în pasta crudă o figură umană, descoperit lângă cuptorul 2

sunt mai diverse, în comparație cu străchinile. Sunt prezente și fragmente ale unor farfurii arată că acestea aveau întreaga suprafață interioară acoperită cu smalt galben-oliv sau galben deschis. Pe mijlocul fundului vasului ca și pe pereți sunt desenate 4 medalioane rotunde, dispuse diametral opuse, umplute cu motive vegetale realizate cu smalt verde închis. Conturul medalioanelor, ca și liniile frânte cu care au fost umplute au fost incizate și umplute cu smalt de culoare maro. Peste ele au fost aplicate pete de smalt verde închis. Alte fragmente de farfurii, acoperite tot cu smalt galben deschis, prezintă combinații de triunghiuri, dispuse cu vârful spre centru, umplute cu un decor asemănător cu cel al medalioanelor. Nu lipsită de importanță este observația că fragmentele de farfurii, decorate în această manieră, au fost descoperite în gura și în jurul cuptorului nr.2. Exemplare asemănătoare au fost descoperite tot în București, cu prilejul cercetării arheologice de la biserica Sf. Gheorghe Vechi și au fost datate tot în secolul XVII. După opinia lui D.V.Rosetti, repertoriul decorativ și modalitatea execuției acestor forme de vase a fost influențat de ceramica orientală, unde unele motive au fost preluate de turci de la olarii bizantini¹⁵.

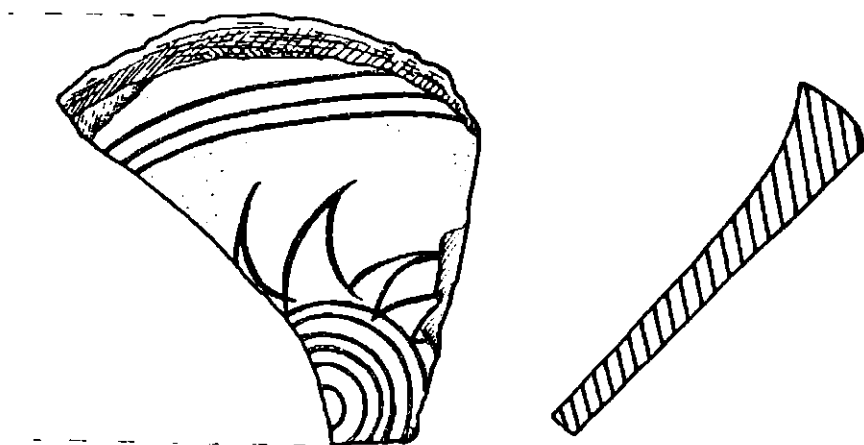

Fig. 6. Fragment de farfurie decorată cu decor sgrafittat, descoperită lângă cuptorul nr.2.

¹⁵ D.V. Rosetti, *Curtea Veche* în vol. *Bucureștii de odinioară...*, p. 160, pl. CXI/4-11

Ceramica folosită în construcția diferitelor amenajări interioare sau edilitare este reprezentată prin câteva buze și funduri de *oale-cahle*, folosite la construcția sobelor din interiorul locuințelor. Lucrate din pastă fină și având culoarea gălbui-brun, ele sunt foarte cunoscute, nu numai în inventarul locuințelor cercetate la Orașul de Floci¹⁶, dar și în inventarul altor așezări urbane sau rurale, datate în cursul secolelor XVI-XVII. Așadar nu vom insista asupra descrierii lor, ci ne vom opri atenția asupra *tuburilor de conducte*, de diferite dimensiuni, necunoscute până în prezent în inventarul ceramic al acestei așezări urbane medievale. Toate fragmentele sunt lucrate din pastă fină, cu nisip fin în amestec, cu un aspect foarte compact, arse uniform, având o culoare gălbui cenușie, sau gălbui brun. Forma lor este cilindrică sau foarte puțin tronconică, cu coaste pe suprafața interioară. La unul din capete se îngustează, formând un gât scurt, cilindric, terminat cu o margine rotunjită, ușor răsfântă în exterior. Capătul opus este tăiat drept, cu marginea lățită spre interior, prin țesire. Diametrele lor diferă între 0,09 m. și 0,06 m. Forma lor este foarte asemănătoare cu tuburile de conducte din epoca romană. Foarte multe din aceste fragmente de tuburi au pe suprafața exterioară urme de lipitură de lut. Asemenea conducte, puse cap la cap și lipite cu lut, erau folosite pentru aducerea apei potabile sau pentru scurgerea apei folosite și murdare. Instalații de acest fel au fost descoperite și în zona Curții Vechi din București sau în alte orașe medievale¹⁷.

În concluzie, prezentarea celor două cuptoare de ars oale și a materialului ceramic din jurul lor, contribuie la cunoașterea unor aspecte ale tehnologiei procesului de ardere a vaselor și atestă existența meșteșugarilor specializați în prelucrarea lutului, ca și posibilitatea de a aprecia stadiul producției, în cuprinsul orașului medieval. Chiar dacă modul de construire a acestor cuptoare, care au funcționat spre mijlocul secolului al XVII-lea, este asemănător cu cel al cuptoarelor folosite în secolele XIII-XIV, se conturează preferința meșterilor olari pentru tipul cuptoarelor circulare, în care ardeau atât vase de uz casnic cât și piese pentru amenajări în construcții. Amplasarea lor în spațiul din interiorul orașului, într-o suprafață mărginită de limita cimitirului și de apropierea cursului apei, era situată într-un cartier periferic, la o oarecare distanță de zona bisericilor și a locuințelor. Analiza formelor și a modalităților de ornamentare a ceramicii, arsă în aceste cuptoare, contribuie atât la cunoașterea culturii materiale din mediul urban, cât și la aflarea unor forme de manifestare a artei medievale din secolul al XVII-lea.

Ornamentarea vaselor și diversitatea variantelor decorative, folosite de meșterul olar, ilustrează și influența altor culturi asupra elementelor locale, de veche tradiție, imprimând vaselor din această perioadă un caracter propriu, care le individualizează, sub denumirea de "ceramică din epoca brâncovenească". Tehnicile de decorare a oalelor cu toartă, a castroanelor și a farfuriilor, prezentate mai sus, se vor extinde și asupra ceramicii populare, datorită "funcției și sensului simbolic al unor ornamente, care s-au menținut peste veacuri, devenind astfel adevărate semne"¹⁸.

¹⁶ L. Chițescu și colab., *Cercetările arheologice de la Piua petri (Orașul de Floci), comuna Giurgeni, jud. Ialomița*, Cercetări Arheologice, IX, 1992, p. 98.

¹⁷ D.V. Rosetti, op.cit., p. 158

¹⁸ C. Nicolescu, op.cit., p. 55

THE MEDIEVAL POTTERY-KILNS UNEARTHED AT ORAŞUL DE FLOCI, JUDEŢUL IALOMIŢA.

Abstract

During the archaeological excavation within the city Oraşul de Floci precincts were discovered the remains of two pottery kilns dated in the middle of XVIIth century. They were situated in the east boundary of the cemetery no. 5.

The kilns have a circular plane with 1,50m. diameter, with two superposed rooms dug in clay, separated with a grate of clay or cast iron: the lower room-for fire, and the upper room-for baking or drying. The grate was sustained by a pillar situated in the middle of the fire room. A hollow situated in front of fire-room was for feeding.

We can't do a classification of kilns according to the material and technics of construction because there are just a few kilns known until now, most part of them discovered at Suceava, in Moldavia, and dated in the XVth - XVIth century. But conform with the hot air circulation to the baking room, we have three types of kilns.

1. With the grate supported of a pillar or a short wall situated in the middle of the fire room.
2. The grate supported of a step cut in the wall all around of the room.
3. The grate supported of radial arms.

The fragments of pottery unearthed around the kilns belonged to some handle pots, decanters on round feet, bowls, plates, stoves and hollow-tiles. Similar pieces to ours are those found out in Bucureşti, at the churches Mihai Vodă and Sf. Gheorghe, dated in XVIIth century.

Figures

1. The two kilns plane discovered at Oraşul de Floci, XVIIth century.
2. The kiln plane nr. 2.
3. Tureen, discovered in the second kiln Oraşul de Floci, XVIIth century.
4. Decorative motifs achieved with white colour applied on the red or black background of tureens and bowls.
5. Piece of a bowl with a human face cutted in raw paste, discovered near second kiln.
6. Piece of bowls with sgraffito.